

ADALÉKOK HORVÁTH BARNA ARCKÉPÉHEZ ÉS HAZAI REDIVIVUSÁHOZ

Varga Csaba
professor emeritus

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar

Mihelyst többé-kevésbé rendezett lett jogelméleti szakmabeli létem az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetében¹ s mihelyst 1968-tól kezdődően elkezdtem utazgatni is immár túl a vasfüggönyön, nyilvánvalóan elsődleges érdeklődésemet hivatásom világállapota és nemzetközi csúcsképviselei iránt kezdte kiegészíteni az az alapvetően igazságtevő vágy, hogy honunk kitaszítottjaival és a honunkból okkal távozókkal úgyszintén felvegyem a kapcsolatot.² A lehetőségekhez híven ez elsődlegesen irodalmár szerkesztőket és történészeket jelentett, de magában foglalta természetszerűleg a jogászság képviselőit, különösen a tudományművelőket is.³

Mind e közben azonban meglehetősen vigyáznom kellett sorsunk akkori urának, igazgatónak, SZABÓ IMRE elvtársnak érzékenységre, aki annak az egész politikának, amelynek okán és jegyében a magyar jogtudomány korábbi jelesei elhallgattak, peremlétre kerültek vagy tán még jobb választásként Nyugatra menekültek, éppen a személyes megtestesítője – s nem csekély mértékben egyben a haszonélvezője is – volt. A magam emlékei számára legendaszerű az a gondos körültekintés, ahogyan a véle megismerkedő találkozásra az engem protezsáló KULCSÁR KÁLMÁN és a pécsi dékán CSIZMADIA ANDOR

¹ Vö. a szerzőtől 'Pályakezds az MTA Állam- és Jogtudományi Intézete Jogösszehasonlító Osztályán' *Jogelméleti Szemle* 2010/1 in <<http://jesz.ajk.elte.hu/varga41.html>>.

² Ez már első nyugati, a Faculté Internationale de l'Enseignement du Droit Comparé strasbourgi tavaszi szeszziójára kiküldöttön megvalósult, amennyiben KRATOCHWILL FERENC budapesti docenssel – nyilvánvalóan felesége, KRATOCHWILL MIMI művészettörténész megbízásából – felkerestük többször is a franciaországi közép-európai emigráció egyik őrhelyét, a párizsi Szent Lajos Szigetén lévő Galerie Lambertet, ahová Feri hazai lakásközei barátjuk, a már akkor neves Gross Albert rézkarcait adta át; túl azon, hogy a CSERNUS TIBOR művészházaspárt is párizsi otthonában ugyanilyen megbízatással meglátogattuk. Megjegyzendő, hogy ez a Galerie Lambert 1958-tól 1993-ig működően (14 rue Saint-Louis-en-l'Île, 75004 Paris címen) KAZIMIERZ ROMANOWICZ és hitvese, a fáradhatatlanul munkálkodó s a betérőkhöz kedves ZOFIA ROMANOWICZ emigráns művészházaspár műhelye volt; tucatnyi magyar (többek közt Csernus-) kiállítást is rendezve, s Libella néven könyvkiadót úgyszintén működtetve; vö. <<http://data.bnf.fr/documents-by-rdt/12579868/70/page1>> és <https://pl.wikipedia.org/wiki/Galeria_Lambert>, valamint <http://www.bu.umk.pl/Archiwum_Emigracji/Libella1.htm>. Baráti fogadtatásukon felbuzdulve őket minden párizsi utamkor felkerestem, s tőlük, valamint a Librairie Polonaise (123 Bd Saint Germain, 75006 Paris) szintén lengyel főnökasszonyától rengeteg közép-európai (köztük magyar vonatkozású, s emigráns kiadványokat is bőven tartalmazó) – és olykor az orosz kézben lévő Librairie Les Éditions Réunis (11 rue de Montagne-Ste-Geneviève, 75005 Paris) kevésbé adakozó, de mégis segítő vezetőjétől szintén ajándékozott – könyvekkel térhettem haza.

³ Lásd a szerzőtől 'Találkozások a nyugati irodalommal' *Magyar Napló* XXII (2010) 5, 24–29. o. & <<http://www.magyarnaplo.hu/images/archivum/2010maj/03-31.pdf>>.

féltő óvatossággal felkészítettek, merthogy éppen ők tudták: benyomása, különösen az első, egész későbbi pályámra meghatározónak bizonyulhatott. Már pedig ő menthetetlen, vitriolosan gyűlölet-közeli ellenszenvvel viseltetett azok iránt, akiknek még emlékeztetést is sárba tiporta Kossuth-díjjal jutalmazott alapvetésében, amiként mindvégig megvetett ellenségként kezelte a be nem tört szociáldemokratákat is. Hiszen tanúja lehettem, amikor két példaszerű számadás⁴ köztes idejében, a második angol nyelvű magyar jogtudományi bibliográfia előkészületekor letorkolta nemzetközi hírű jogász bibliográfusunkat, NAGY LAJOST, valahogy így: nemcsak bárki, aki a szocializmus építése elől távozott hazánkból, mint politikai emigráns és így objektíve az imperializmus szekértolója, nem lehet saját magyarországi jogtudomány-beszámolónk megidézettje, de az sem, aki hazai hivatalos akadémiai s egyetemi élettől elmetszve „írogat” – akár külföldön, akár itthon.⁵ S ha egy BIBÓ ISTVÁN vagy más az „azok” kirekesztett világából mégis feltűnt intézeti folyosónkon, hogy például KOVÁCS ISTVÁN igazgatóhelyettesről kegyként valami munkamegbízást kapjon, senki éppen arra járó nem merhetne észrevenni vagy pláne köszönteni, hiszen véle, mint a „másik” világba rekesztettel, bármiféle érintkezés jogát SZABÓ elvtárs kizárólagosan magának tartotta fenn.⁶ És ő rendíthetetlen magasságában éppen elégszer mégis megnyilatkozott – akár, amikor hozzá berendeltettem, akár számos kül- vagy éppen belföldi közös utazásunkkor – számomra is ahhoz, hogy emlékeztessen mindig éber érzékenységre a „mi” és „ők”, a „velünk” vagy „ellenünk” határvonalain. Nem véletlen hát, hogy MOÓR GYULA és hasonló két háború közti társak emlékeztetének valamelyes publikációs felidézése tőlünk független, főként egyetemi berkekben kezdődött, s valamiféle indoktrinációs fáziseltolódásnak köszönhetően így HORVÁTH BARNA úttörő szociológia-művelése érdemének felfedezése is ezekben az évtizedekben egyetemi szociológus berkekben történt.

Ezzel magyarázható, hogy – miután már egyebek közt a pécsi LOSONCZY ISTVÁN hagyatékát átmentettem, MOÓR GYULA hatalmas könyvgyűjteményi maradványát az Országgyűlési Könyvtárba eljuttathattam,⁷ az egykori szegedi iskolából SZABÓ JÓZSEFFEL és egykori budapesti társukkal, az akkor michigani BOLGÁR VERÁVAL élő kapcsolatba kerültem – igazgatóm nyugdíjba vonulását követően s immár a Nemzetközi Jog- és Társadalomfilozófiai Társaság Magyar Nemzeti Tagozata titkári égisze alatt merhettem közeledni az immár elhunyt HORVÁTH BARNA gyermekeihez – NATI H. KRIVATSY asszonyhoz, aki észét férjével a híres New York Public Library-nek a Research Library-részlegében vezető beosztásban

⁴ Lásd *Bibliography of Hungarian Legal Literature 1945–1965*, ed. Lajos Nagy (Budapest: Akadémiai Kiadó 1966) 315 o. ill. *Bibliography of Hungarian Legal Literature 1945–1980*, ed. Lajos Nagy (Budapest: Akadémiai Kiadó 1988) 429 o.

⁵ Az István Bibó *The Paralysis of International Institutions and the Remedies A Study of Self-determination, Concord among the Major Powers, and Political Arbitration* (introduction by Bernard Crick) (Hassocks: Harvester Press 1976) xi + 152 o. megjelenése utáni évben történhetett ez, amikor bár – váratlan belügyi telefonhívás szakította félbe beszélgetésünket, amire én természetesen előterébe távoztam, hangossga okán mégis végig kísérhettem tanácskozásukat – SZABÓ IMRE határozottan megvédte a nyugdíjas BIBÓ ISTVÁNT bármiféle egzisztenciális retorzió fenyegetésétől, ön maga számára azonban dühödten aposztrofálta az ilyesfajta inzultus-lehetőséget valamiféle „hálátlanság” megnyilvánulásként.

⁶ Egy ilyen *nem-találkozás* emlékét idézi fel Nagy J. Endre in ‘Kerekasztal-beszélgetés Bibó Istvánról, az emberről és a gondolkodóról’ *Tolle Lege Jog- és társadalomelméleti folyóirat* [ELTE ÁJK Állam- és Jogelméleti Tanszék] I (2011) 1: »Tradíció és progresszió« in <http://tollelege.elte.hu/sites/default/files/articles/bibo_ke-rekasztal_beszelgetes_0.pdf>, 4. o.

⁷ Vö. a szerzőtől *Aus dem Nachlaß von Julius MOÓR Gyula hagyatékából* (Budapest: ELTE “Comparative Legal Cultures” Project 1995) xv + 158 o. [Philosophiae Iuris] & <<http://mek.oszk.hu/15400/15408/index.phtml>>.

dolgozott s a valahai SZENTGYÖRGYI ALBERT-iskolából biokémikus tanítvány, a National Institutes of Health of the U.S. kebelében neurológiai és izom-témákban sikeres kutató BENI HORVATHhoz⁸ —, hogy legalább a családban maradt hagyatéki emlékeket átmenthessek Magyarországra. Leveleim korrekt, segítő választ ösztönöztek, és nemsokára több hatalmas levélküldeményi csomag érkezett hozzám, dokumentum-másolatokkal és végső soron megállapodottan HORVÁTH BARNA amerikai termése különlenyomatainak három sorozatával, amikből a nálam maradó törzspéldányokon túl egyet az Országgyűlési Könyvtárnak, egyet pedig a Pécsi Egyetemi Könyvtárnak eljuttattam.⁹

---

⁸ Külhoni magyar életrajzi lexikon – *Hungarians in America* A Biographical Dictionary of Professionals of Hungarian Origin in the Americas, ed. Tibor Szy (New York City: Hungarian University Association Ltd. 1963), 174. o. – szerint HORVÁTH BENJAMIN (Budapest, 1924. március 24. – ?) MD-fokozatot biokémiából 1948-ban szerzett Budapesten, 1952-ben házasodott, pozíciója Research Assistant (N. I. H.), akkori lakása 5412 Huntington Pkwy, Bethesda 14, Md. Egyébként e hézagpótló kiadvány összeállítója (1908–1991) repülő alezredes volt, apja SZÍJ GÉZA csendőr ezredes, 1956-os emigránsként 1960-ban került Amerikába (vö. <[http://www.csendor.com/konyvtar/biografia/egyenek/Sziz Szy Geza ezredes.pdf](http://www.csendor.com/konyvtar/biografia/egyenek/Sziz%20Szy%20Geza%20ezredes.pdf)>, és az 1944. évet követő lakásviszonyokból (vö. <<http://epa.oszk.hu/00400/00414/00012/pdf/06nagyagnes.pdf>>) visszakövetkeztetve egy politikai *monstre*-perben ítélték el vádlottként (lásd <<https://archives.hungaricana.hu/hu/lear/Bunteto/211965/>>).

⁹ Az emigrációs termés nagyrésztét kitevő recenziókat önálló címeikként e könyvtárak nem szerzeményezhették, és ezért az Országgyűlési Könyvtár házi műhelyében ezeket kolligátum-kötetbe kötöttem. Mai hozzáférhetősége az Országgyűlési Könyvtárban Horváth Barna *Kritikai szemlék az 1950-1967 közötti időszak észak-amerikai és nyugat-európai jog- és állambölcsélet és nemzetközi jogi monografikus irodalmáról* (Budapest: [ny. n.] [1980?]) [112] o. ism. lapsz. (Külső raktár 457.606), a Pécsi Egyetemi Könyvtárban pedig Horváth Barna *könyvismertetései* ([H. n.]: [ny. n.] [é. n.] ism. lapsz. (Tudásközpont raktár C28122).

Mrs. Nati H. Krivatsy
10820 Edison Road
Potomac, MD 20854
U.S.A.
March 17, 1984

Dr. Csaba Varga
Secretary
Hungarian National Section of the
International Association for
Philosophy of Law and Social Philosophy
Orszaghaz ucca 30
P. O. Box 25
H-1250 Budapest

Kedves Varga Csaba !

Nagyon szepen koszonom 1 - 24 - 84 kelt levelet, es elnezest kerek a keso valaszert. Levelet megmutattam batyamnak, aki Hingham, MA -ben el. Szuleink utan maradt konyvek es irasok tobbnyire az o hazaban talalhatok, ahol Edesanyank is lakott. Batyam, Horvath Beni, mar tudott Nagy Endre kivansagarol, Kovacs Maria reven. Egyutt irjuk ezt a levelet batyammal.

Orommel ertesultunk levelebol Edesapank elete es munkassaga irant megujulo erdeklodesrol. Szivesen segitunk amiben csak tudunk azoknak, akik komoly munkahoz gyujtenek adatokat.

Mellekelten kuldunk xerox masolatokat a surgosen kert eletrajzi es bibliografiai adatokrol:

1. Hungarians in America 1963
2. Szegedi Egyetemi Almanach 1921-1970
3. Curriculum Vitae
4. Bibliografia

Batyammal egyutt rendszeresen at fogjuk nezni szuleink irasait abbol a celbol, hogy a hosszabb tavra kert kritikakrol, esetleges keziratokrol, eloadasokrol, levelezesrol, naplokról pontos felvilagositast tudjunk adni.

Tudjuk, hogy van tobb kulonlenyomatbol szamos peldany, es van legalabb egy teljes sorozat, amelybol xerox koptat keszítve, el fogunk kuldeni Onnek egy-egy sorozatot a kovetkezo konyvtarak szamara:

Fovarosi Szabo Ervin Konyvtar Szociologiai Gyujtemenye
Eotvos Lorand Tudomanyegyetem Allam- es Jogtudomanyi Kar
Konyvtara
Pecsi Egyetemi Konyvtar
Miskolci Egyetem Allam- es Jogtudomanyi Intezetének Konyvtara

Elore is halasan koszonyjuk szivesseget, hogy ezeket a kulonlenyomatokat a fonti konyvtaraknak eljuttatja.

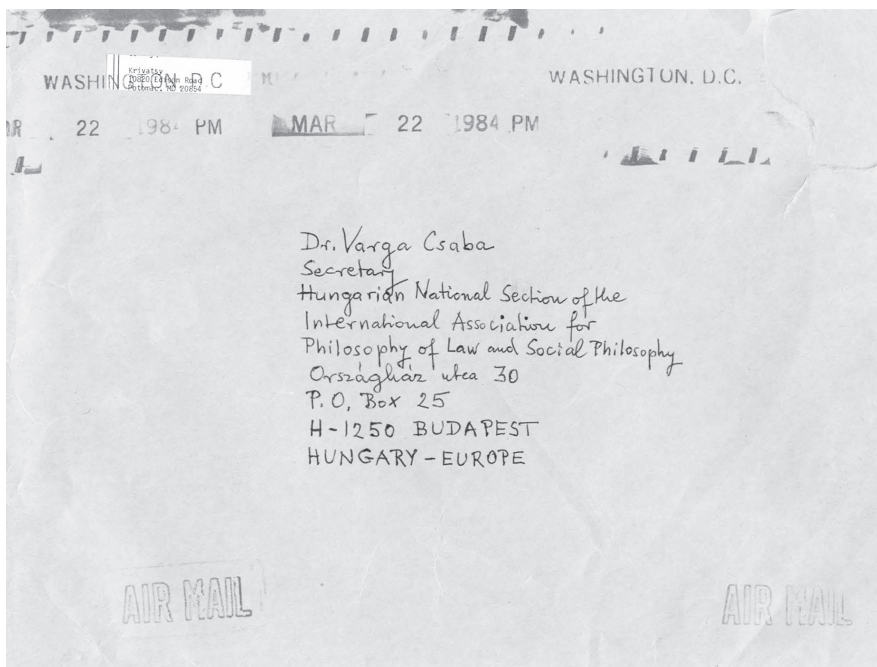
A New Jersey-i magyar könyvtár és a Queens College library tudomásunk szerint csak Edesapam könyveit és különlenyomatait kapta annak idején, kéziratot nem.

Magunk és családunk halas lenne, ha kaphatnánk egy-egy példányt minden Magyarországon megjelent és megjelenő kiadványból, amely Edesapánkkal kapcsolatos.

Jo lenne, ha a Szabo Ervin ^{Könyvtár} Szemelyi szociológiai bibliografiai sorozatban megjelenő Horváth Barna kiadvány tartalmazna egy angol vagy esetleg több nyelvű abstract-ot az életrajzi és az életművet jellemző bevezető tanulmányról. Még fontosabb lenne ez a tervezett monográfia esetében, bár az én két lányom meg tud magyarul, a következő generáció érdekében kerjük ezt.

Szíves udvozlettel

Nati H. Krivatsy

HORVÁTH NATÁLIA – NATI H. KRIVATSY – levele és borítékja

BENI HORVATH, M.D.

269 Main Street
HINGHAM, MA 02043
Tel.: (617) 749 - 0839

March 22, 1984

Dr. Csaba Varga
Secretary
Hungarian National Section
International Association for
Philosophy of Law and Social Philosophy
P.O.Box 25
Orszaghaz ucca 30
H-1250 Budapest

Milyen Tisztelt Titkar Ur !
Kedves Csaba !

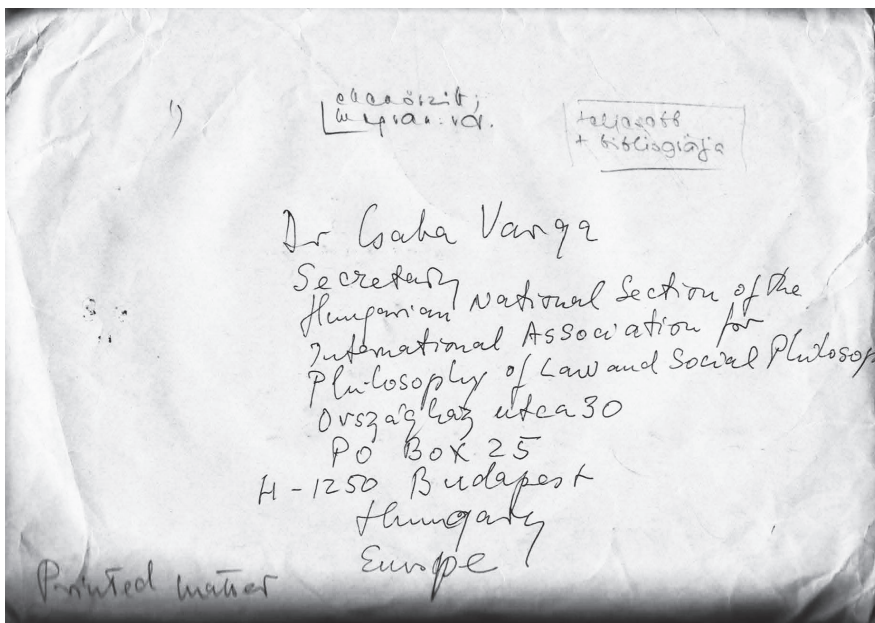
Leveledet, melyet hugomnak, Krivatsynenak, irtal Januarban, figyelmesebben olvasva, lattam, hogy a tervezett bio-bibliografia-hoz segitsegedre lenne az Edesapam muveiről megjelent kritikak es ismertetesek xerox masolata. Amit ilyen irasokból szuleim ossze-gyujottek, masolatban elkuldom Neked. Ugyancsak kuldok fenykepeket Edasapamrol. Ezek valoszinuleg a 30-as evek vegen vagy a 40-es evek elejen keszultek. Kerlek, fogadj el ezekbol egy-egy peldanyt sajátmagadnak, halank es megbecsulesunk csekely jeleket.

Engedd meg, hogy ezuttal is kifejezzem az egesz család koszonetet gondos faradozasodert aziranyban, hogy Edesapam muvei az erdeklodo szakemberek szamara elerhetoeek maradjanak.

Nagy Endre tervezett monografiajan Februar ota gondolkozok, amiota errol Kovacs Mariatol hallottam. Mint neki is mondtam, szivesen segitek Nagy Endrenek, ha tudok talalni Edesapam irasai kozott hasznalhato anyagot. Ha Nagy Endre ir nekem, es pontosabban megtudom mi lenne alkalmas anyag, gondosan at fogom nezni az irasokat. Attol tartok azonban, hogy sok ujat nem lehet remelni! a legtobb kezirat de facto megjelent nyomtatásban. Lenyeges levelezesrol nem tudok. Esetleg elokerul eloadasok vazlata vagy szovege. Majd meglatjuk.

Szives udvozlettel

HORVÁTH BENJAMIN – BENI HORVÁTH – válaszlevele és borítékja

Ezen csomagokban kaptam írógépen írt HORVÁTH BARNA-bibliográfiát közel kétszáz tétellel,¹⁰ valamint kivágtat-másolatokat lexikonszerű életrajzokkal, amelyek közül talán New School for Social Research az 1956-os állapotot rögzítő életrajzi bemutatása, valamint egy bizonyosan *post mortem*, családjától összegyzett *Curriculum Vitae* adatsor a leginkább érdekes.

Mintha a magyarországi állapotok ideiglenes *ex-lex* gyanánt állnának fenn, az ő megnevezése minden egyetemi kiadványban státuson kívüli “Visiting Professor of political science in the Graduate Faculty of the New School for Social Research”. S ennek bizony meglehetősen gyér lehetett a tartalma,¹¹ hiszen a fellelhető egyetemi honlap-forrásokból például magam csak annyit tudhattam meg, hogy foglalkoztatottsága “1953 Summer Term: *Justice*” és “1955 Summer Term: *The Rights of Man and Due Process of Law*”.

¹⁰ Pontosabban 176 cím kronológikusan, 12 kiegészítéssel s 4 tételnyi szekundér irodalommal.

¹¹ Egyetemi könyvtári levéltárakban őrzött hagyatékok közt a Svájcban még a háború előtt a New Schoolhoz emigrált JULIUS V. WYLER (1953–1959) közzgazda iratanyagában maradt fenn HORVÁTH BARNÁTÓL küldött különnyomat; vö. <<http://meg.library.albany.edu:8080/archive/view?docId=ger102.xml>>.

BARNA HORVATH, Visiting Professor, 1950--; Field--Theory of Law and International Law, Dr. juris, Budapest, Lecturer in Philosophy of Law, Faculty of Law, University of Szeged, 1925--; Lecturer, Ethics and its History, Faculty of Philosophy, University of Budapest, 1926--; Professor in University of Szeged, 1929--; 1945, Kolozsvár, 1940--; Budapest, 1949. Dean, Faculty of Law in University of Szeged, 1937-38. Member, Hungarian Academy of Science, 1945--; President, Council for University Education, 1946-48. Author: (in Hungarian) *The Nature of the Moral Norm, Outline of Theory of Law, English Theory of Law*; (in German) *Rechtssoziologie, Der Rechtsstreit des Genius*; (in French) *Les sources du droit positif, Sociologie juridique et théorie processuelle des droits*; (in English) *Examination of Public Opinion, Recent Developments in Legal Thought*.

*Bulletin of
New School for Social Research
New York
1950-1956*

Curriculum Vitae

Barna Horvath, Born: August 25, 1896 Budapest Hungary
Deceased: March 3, 1973 Hingham, Mass. 02043
Wife: Nati S. Horvath address: 15 Village Lane
Hingham, Mass. 02043

Professional qualifications and experience: Doctor Juris (Budapest) 1920. Bar exam. 1923. Docent, Philosophy of Law (Szeged) 1925. Ethics and History (Budapest) 1926. Professor, Philosophy of Law (Szeged) 1929-1949. International Law (Budapest) 1949. Political Science, International Law, Legal Theory (New York, The Graduate Faculty of Political and Social Science, The New School for Social Research) 1950-56.

Other professional experience: Government Attorney, Hungary, 1919-1929. Referee, Science and University Division, Ministry of Education 1925-1927. Commissioner, Economic Administration, Budapest University 1927. Director, Horthy College Szeged, 1929-1931. Dean, Law School, University of Szeged, 1937-1938. Member, Provisional National Assembly of Hungary, 1945. Chairman, Council of University Instruction, 1946-1948. Voice of America 1956-1964.

Honors: Member, Hungarian Academy of Science, 1945. Académie Libre Internationale des Sciences et des Arts, Paris, 1952. Vice President, Hungarian Sociological Society. Council Member, Hungarian Philosophical Society.

Travel: Fellowships, Vienna 1927-1929. London 1929. Lectures: Davos 1930; Congress: Paris 1933.

Publications, exceeding 100, including:
Rights of Man: Due Process and Excess de Pouvoir, 1955.
Between Legal Realism and Idealism, 1954.
The European Court of Human Rights, 1952.
Social Value and Reality in Current French Legal Thought, 1952.
Comment on Kelsen, 1951.
Recent Developments in Legal Thought, 1948.
English Theory of Law, Hungarian Academy of Sciences, 1943.
Examination of Public Opinion, 1942.
Genius on Trial: Socrates and Joan of Arc, 1942.
L'avenir de l'organisation internationale, 1939..
Outline of Legal Theory, 1937.
La réalité, la valeur et le droit, 1937.
Rechtssoziologie, 1934, 1971 (Second edition).
U.S.A. Prohibition und die sozialen Wirkungen des Rechts, 1932.
Guest Lectures: University of Zürich, 1948.
University of Vienna, Berlin 1962.
University of Zürich, Freiburg (Breisgau), 1964.
University of Copenhagen, Gent (Belgium), 1966.
Discussion at the Australian Society of Legal Philosophy in Sydney (Australia) on his work:
Twilight of Government of Laws. 1967

S mindezekben eljuttattak még hozzám számos kópiát a műveit illetően legkülönbözőbb időkben született vitairatokról, bírálatokról s ismertetésekről. Ezek egy része itthon tény-szerűen feltáratlan és így gyakorlatilag ismeretlen volt; ezekkel tehát a mostani bibliográfia másodlagos irodalmi részében erőteljesen gazdagodhatott. És volt közöttük egy kevés halála előtt – még mindig „Professor Visitante da New School for Social Research Graduate Faculty (Nova Iorque)” minőségében – Brazíliában megjelent *Socialist Commonwealth*-tanulmány; ez teljességgel ismeretlen volt (amiként bizonyára angol nyelvű alapszövege ma is az); ez azonban szerencsénkre a mai világhálón is szabadon hozzáférhető. A recenziók sorából pedig érdekességével kiemelkedik *Az angol jogelmélet* (1943) monumentális záró művét taglaló két írás: egyfelől SZABÓ JÓZSEF 1944. márciusi kelettel a Szent István Társulatnál érkeztetett kritikájának a kefelevonata figyelemreméltó tévedést javító jegyzettel ellátottan, valamint a régi barát, a Helsinki egyetemén tanító OTTO BRUSIIN¹² feltehetően 1949 táján németül írt reflexiója, mely aligha születhetett másként, mint az éppen friss emigráns támogatására és személyes segítségével, s az eddigi bűvárkodások szerint ez bizonyos publikálatlan kézirat maradt. Végezetül a braziliai tanulmány-publikálás kapcsán mellékelésre érdemes egy dedikáció, amelyből kiviláglik a Rio de Janeiro Állam későbbi bírósági elnökével való mély szakmai kapcsolata. Ebből fakadhatott ez utóbbi szerző 1955-ben megjelent nagyívű jogelméleti körképébe foglaltan egy részletes HORVÁTH BARNA-ismertetés; s talán nem kizárt annak feltételezése, hogy úgyszintén ez az érdeklődés eredeztethette a portugál nyelvre fordított, már említett kései publikációt.

---

¹² (1906–1973); vö. <https://en.wikipedia.org/wiki/Otto_Brusiin>.

Horváth Barna: Angol jogelmélet. A M. Tud. Akadémia jogtudományi bizottságának kiadványsorozata, 13. szám. Budapest. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása, 1943. XII. + 657 lap.

Egy könyv jelentősége nemcsak önmagában van. Mint minden szellemi tényező, nemcsak van, létezik, hanem jelképez is. Sőt igazi léte éppen valahol a jelképek mögött, és nem önmagában található.

Ez adja meg a keretet, a szellemi éghajlatot, amelyben Horváth előtünk fekvő új könyvét legélesebb megvilágításban láthatjuk. Mint olyan tantörténetnek, amely az angol jogelmélet ismertetésével nagy hiányt tölt be nálunk, kétségbevonhatatlan tudományos jelentősége van. Egy könyv azonban nemcsak tárgyra jellemző. Írójára is az. A jelen könyv például az angol jogelméleten kívül megismertet bennünket azzal a Canossa-úttal is, amelyen át a szerző tudós egyéniségének fejlődése mai fokáig eljutott.

Hogy a könyvnek ezt a jelentőségét méltányolni tudjuk, vázolnunk kell röviden mögötte — a hátteret. A magyarság hosszú történelmében állandóan tanújelét adta nem közönséges jogérzékének. Ezzel magyarázhatók az el nem múlt küzdelmek a nemzet jogai érdekében az Aranybullától a 48-as törvényekig, a Szent Korona tanának kialakulása, csodálatos és ember-séges magánjogunk, melyet Werbőczy csak összegyűjtött s az Optk. sem volt képes megfojtani. 48 óta ez az ezredéves fejlődés megakadt, s jogelméletünkben azóta egymást váltják azok az irányzatok, amelyek eredetét nem a magyar génuszban, hanem egy szűklátókörű, iskolás fogalomtudományban kell keresnünk.

Két nagy hullámot figyelhetünk meg itt: a materializmust és az imperializmust. Az előbbi uralma nagyjából az első világháborúig tartott. Sekélyessége azóta bebizonyult, s bár gyakorlati hatásait a szellemiekben mindig elmaradt tömeg tetteiben ma élvezhetjük tetőpontjukon, elméletileg már kár reá szót vesztegetnünk. Ezt a hullámot követte az imperatív szemléletmód nem kevésbé sekélyes, de még mindig élő iskolája. Ez az elmélet, amely minden jogot a hatalomból származtat, olyan súllyal nehezedik rá jogelméletünkre, hogy reménytelennek látszik minden olyan kísérlet, amely jogászai gondolkodásunkat fej akarja alóla szabadítani. Pedig a magyar gon-

dolgozással alapjában ellentétes, s a mellett nyilvánvalóan helytelen, misztifikáló tanítás, amely a jogot a hatalomra, a hatalmat viszont a jogra alapítja, tehát láthatólag egy nagy önellentmondást takar. Érveit részint egy ködös metafizika, részint a túlságosan korlátozott érvényű logika fegyvertárából veszi, s úgy áll a modern szociológiai és lélektani kutatások eredményeivel szemben, mint ahogy egy középkori nehézlovass állana egy mai harcokosi előtt. Ez az elmélet hatalmat, erőszakot, kényszert és jogot összekever s azután szörszálhasogató fogalmi jogászattal ismét elválasztani igyekszik, holott kényszer és jog nem szinonim fogalmak, hanem az élet elletetése pólusai. Az egyik az önkényuralom formája, a másik a jog szupremációjáé. Ez az elmélet azonban mit sem törődik ezzel, s „álmodva vívja a régi csatát.”

Igy nézett ki jogelméletünk, amikor Horváth Barna fellépett. Nálunk ő volt az, aki lerombolta a hatalom bálványába vetett idejélműt, tehetetlen hitet. Ez a negatív eredmény nyitotta meg az utat pozitív teljesítményei felé, amelyek a jogászok kutatás súlypontját a metafizika felől a szociológia, a logika felől a lélektan területére tolják át, s a múlt század sekélyes álidealizmusa helyett egy mély újrealizmus alakját öltik.

A szerző a címbe tett munkában mindenekelőtt összefoglalja az angol jogi kultúra néhány jellegzetes vonását: az eljárási (processzuális) jogszemléletet, szemben a kontinens hatalmi szemléletével; az esetjogi felépítést az európai tudomány túláltalánosító pánlogizmusával szemben; a tökéletes és egyetemes bírói szervezetet a kontinens adminisztratív beállítottságával ellentétben; a tradíciók jelentőségét és a jog szupremáciáját.

Ez után a rövid bevezetés után a szerző azonnal fő tárgyára tér át, s ismerteti az angol jogelmélet kiválóságainak tanításait, természetesen bírói szavak kíséretében, s ahol szükséges, életrajzi adatokkal kiegészítve.

A *skolasztikusok* (Salisbury János, Ockham Vilmos) és a *klasszikus jogászok* (Bracton Henrik, Sir John Fortescue, Sir Edward Coke) felfogásának rövid ismertetése után az *utópia* angol irodalmát mutatja be a XV. századtól napjainkig. Ez a kérdés már régen foglalkoztatja a szerzőt (Az utópia értelme. Budapest, 1939; Der Sinn der Utopie, Wien, 1940). Az államférfi leggyakorlatibb problémáját látja benne; hiszen törekvéseinknek csak egy kis töredéke vezet célhoz; földi küzdelmünk tehát fogalmánál fogva utópisztikus. Ennek legtökéletesebb kifejezését Morus Tamás Utópiájában találja meg, amelynek gondolatmenetét a vallásos eudaimonizmus, gazdasági kommunizmus és pacifizmus szelleme lengi át. Innen Harrington, Bacon, Godwin, Morris, Raven és Huxley művein keresztül vezet az út H. G. Wells modern utópiájáig.

Külön fejezet szól a *monarchomachokról*. Különösen Buchanan György jelentőségét emeli ki a szerző. Működésüket egyébként a külföldi (francia, spanyol, svájci) monarchomachia keretébe helyezi, s a joguralmi doktrína és a pluralizmus modern tanításainak előzőit keresi bennük.

Nagy figyelemre érdemes az *imperatív elméletekről* szóló fejezet. Ez az elmélet tulajdonképpen félreesik az angol jogászok gondolkodás fővonalától. Mégis jelentőséget ad neki az, hogy egy olyan kiváló tudós képviseli, mint Hobbes, aki mint filozófus és mint jogász, egyaránt nagyjelentőségű. Sze-

rinte, mint ismeretes, a természeti állapot az örök harc állapota; s ha az emberek nem is, az államok még ma is ebben az állapotban vannak. Ebből egy kiutat lát: a hatalmat, amelyet egyszerűen az oksággal azonosít. Az abszolút szuverenitásról szóló tana elavult, azt az alap gondolatát azonban, hogy jog nélkül a harc nem küszöbölhető ki, a szerző megdönthetetlennek tartja. Más kérdés, hogy ennek a jognak imperatív természetűnek kell-e lennie. Mivel Hobbes ehhez ragaszkodik, a modern pozitivizmus, az angol analitikus iskola s bizonyos értelemben az ú. n. tiszta jogtan atyjává válik, de egyben alkalmat ad Horvátnak arra, hogy előadja az imperatív jogelméletre vonatkozó s egyéb műveiből is ismeretes szellemes és meggyőző bírálatát, amelynek lényege az, hogy a jogot meztelen kardélre állítani annyi, mint tagadni.

Ez után a kitérés után az angol jogelmélet fősodrába vet bennünket a szerző. Elérkeztünk az *utilitarizmus* jogelméletéhez. Ennek előfutárait egy Harringtontól Blackstoneig terjedő frói csoportban ismerteti, amelynek főleg az ad jelentőséget, hogy az angol filozófia két büszkesége, Locke és Hume is belesorozható. Rajtuk kívül Milton, Sir Robert Filmer, Sidney, Burke, Priestley és Price jön még szóba. Magának az utilitarizmus irányzatának a középpontjában három óriás: Bentham, Godwin és Austin áll; rajtuk kívül főleg a két Mill és Spencer Herbert jelentőségére utal a szerző.

Az utilitarizmus irányzatának részletes ismertetése és bírálata a munka gerince. Ennek az iskolának a tanításait a szerző három csoportban ismerteti, a szerint, hogy a jog változásával, helyességével vagy fogalmával kapcsolatosak-e. Az első kérdés az utilitarizmus szociológiája. A klasszikus közgazdaságtan (Smith, Malthus, Ricardo) társadalomszemléletétől Spencer organikus fejlődési elméletéig ez igen különböző megvilágítást nyert. A jog változásának okait Bentham az öröm és fájdalom működésének mechanizmusában kereste. Godwin szerint a jog és az emberi gyarlóság egymást tartják fenn. Végül Austin a hasznosság belátását s az engedelmesség megszokását tartja a jog okának; a szuverént fenntartójának. A második kérdés a helyes jognak, a jog céljának a problémája. Ezt Bentham a legnagyobb boldogságnak keresésében jelölte meg. Godwin a tudatlanság csökkentéseben s a kormányzat nélküli társadalom megvalósításában, amittől Spencer felfogása sem áll távol. Végül Austin a biztonságban. Az így kialakuló jogfogalom Benthamnál a követési elmélet egyik alakja, amely a hatalmi és az intézményi jogelmélet között áll, s így nem mentes némi következetlenségtől. Austin jogfelfogása ezzel szemben tiszta imperatív elmélet, mint ilyet — a hatalom fogalmának bizonytalansága következtében — Horváth megállapítása szerint sem igazolni, sem cáfolni nem lehet, mivel egyáltalán nem fogható meg. Egy azonban kétségtelen, hogy az utilitarizmus alapfelfogásával éles ellentétben áll, s ma már túlhaladottnak tekinthető.

Ismeretes egyébként, hogy Austin tanítása nálunk főleg Somló Bódogra és iskolájára volt hatással.

Az újabb irányokkal a szerző sokkal rövidebben végez.

Legelőször a történeti és a szociológiai irányokat veszi sorra. A hisztorizmus irányához Maine, Dicey és Bryce jogelméleti jelentőségű tanításain kívül egyes jogtörténészek (Vinogradoff, Maitland, Pollock, Holdsworth),

tétele jogászok (Jenks, Allen, Goodhart) és nagybírák (Holmes, Cardozo, Brandeis) jogelméleti alapfelfogásáról számol be. Közöttük emlékezik meg továbbá Goitein, Commons, Dickinson, Haines, Hallis, Robson, Cairns és Hall műveiről. A modern szociológiai irányok ismertetése során mindenekelőtt Poundról s vele kapcsolatban Ward, Small, Giddings, Ross, Mac Iver, Hobhouse és Ginsberg tanításairól emlékezik meg, amelyek középpontjában a társadalmi ellenőrzés gondolata áll. Ezután különös szerelettel ismerteti az újrealizmus név alatt ismeretes szociológiai iskolát (Arnold, Cook, Corbin, Frank, Green, Hamilton, Llewellyn, Radin, Robinson, Yntema), amely az ő jelenlegi tanításaihoz talán legközelebb áll, a legkövetkezetesebben vitte keresztül a formális joglogika elleni hadüzenetet és a modern lélektan alkalmazását, s a legvilágosabban látta meg a jogbiztonság mítoszának illuzóriusságát.

A filozófiai és politikai irányok közül megemlíti az újidealizmust (Green, Bradley, Bosanquet, Wallace, Jones, Ritchie, Muirhead, Hetherington, Mackenzie). A súlyt azonban nem erre, hanem az újrealizmusra (Moore, Russel, Whitehead, Alexander, Morgan, Broad, Lard, Joad) helyezi, amely irányzat párhuzamba hozható az új szociológia hasonló nevű iskolájával, s a szerző szerint a mai angol filozófia legjelentékenyebb iránya. A természeti és jogi világkép közti áthatás is ezen a ponton következett be. S ennek tudományos következményei egyelőre kiszámíthatatlanok. Végül itt ismerteti a szerző a pluralizmus irányzatát (James, Schiller, Figgis, Cole, Russell, Laski), amelyet az elméletektől a konkrétumok és a praktikum felé fordulás s a „reductio ad unum“ visszassága elleni harc jellemez. Lényegileg mélyszociológia, amely az uralmi elméletek felszíne mögött a társadalmi összemosódás szövetségi alapszövetét kutatja.

Végül ismerteti a szerző az analitikus irányt (Markby, Amos, Monahan, Holland, Hearn, Salmond, Gray, Hohfeld, Kocourek, Keeton), amelyben az egyre inkább elavuló imperatív jogszemlélet fokozatos átalakulását látja a jog fogalmi elemzésének joghelyzetek elemzésévé történő kibontakozása segítségével. Ezt tekintí a mai klasszikus angol jogelméleti iskolának. De jövőt inkább az újrealista tanoknak jósol, amelyek filozófiai és szociológiai alapja erősebb, s a jogot nem önmagában, hanem a természet, lélek, társadalom funkciójaként akarják megérteni.

A régi túlegyszerűsítő tanításokkal szemben az új jogszemléletnek ez a bonyolultsága a legerősebb szín, amely a szerzőben az angol tantörténet áttekintése után megmaradt.

Mindezekből levonhatjuk azt a tanulságot, hogy összehasonlító tanulmányokra mindnyájunknak szüksége van, akik a hatalom igézete, formális logika és fogalmi jogászat üressége mögött a társadalom törvényeit, a jog reális arcát keressük. Ez a kutatás nem eltéríteni fog bennünket a hagyományos magyar jogszemlélettől, hanem egy hosszú és eredménytelen tévút után visszavezethet hozzá.

Az első lépés Horváth Barna munkásságával ezirányban meglőrlént nem mondhatni, hogy sokan észrevették volna. Ez azonban inkább a viszonyokra, mint a gondolatra jellemző. A gondolat megszületett és hatni fog. S remélhetőleg előbb-utóbb visszaadja a magyar jogszemléletet önmagának és ezzel a világnak.

SZABÓ JÓZSEF.

*Szabó József: 'Horváth Barna: Angol jogelmélet' Magyar Jogi Szemle
XXV (1944. október 15.) 18, 519-522*

A korabeli magyar sajtó áttekintése ugyanakkor – túl azon, hogy napilapokban publikált közéleti-politikai vénájú írásainak, előadásainak és más megnyilatkozásainak, valamint ezek újságírói beszámolóinak rendszeres feldolgozása biztonnyal az életrajz egy önálló vonulatát fogja majd képezni – további apró adalékokkal járulhat HORVÁTH BARNA pályája alakulásának láttatásához.

A magánélet köréből indulva, házasodásáról először megtudjuk, hogy „SÁNDY GYULA műegyetemi tanár leányát, SÁNDY NATIT eljegyezte HORVÁTH BARNA dr. kincstári jogügyi segédfogalmazó.”, majd nyolc hónap múltán azt, hogy „SÁNDY GYULA műegyetemi tanár leánya, SÁNDY NATI és HORVÁTH BARNA dr. kir. kincstári alügyész április 19-én d.u. 6 óra-kor tartják esküvőjüket a bécsikaputéri evang. templomban.”¹³ Bö évtized múltán felesége egy szerencsés kimenetelű autós baleset részese lesz, amit az úri osztály érdekeségeként szenzációsként táal a sajtó.¹⁴ A következő családi híradás már édesapjuk haláláról szól; eszerint „HORVÁTH ÁRPÁD nyug. állampénztári főigazgató szombaton váratlanul elhunyt. Benne HORVÁTH BARNA dr. egyetemi tanár atyját, HORVÁTH LÓRÁND dr., a Magyar Táv-irati Iroda igazgatója pedig nagybátyját gyászolja. Temetése hétfőn, 6-án 11 órakor lesz a farkasréti temetőben.”¹⁵

Ugyancsak magánléte körébe tartozik, hogy ily forrásból megismerhetjük fővárosi, illetőleg szegedi lakáscímét,¹⁶ továbbá két egymásra adódó budapesti ingatlanvásárlását.¹⁷

¹³ Az előbbi in *Budapesti Hírlap* 42 (1922. szeptember 3.) 201, 5. o. & *Pesti Hírlap* 44 (1922. szeptember 3.) 200, 6. o. & *Szózat* 4 (1922. szeptember 3.) 202, 7. o., az utóbbi in *Budapesti Hírlap* 43 (1923. április 17.) 86, 5. o. & *Szózat* 5 (1923. április 17.) 86, 5. o.

¹⁴ Amint a *PESTI HÍRLAP* 56 (1934. július 22.) 164, 18. o. *Magyar kirándulók gépkocsiszerencsétlensége Ausztriában* címmel s „Trofaiaichból jelentik” felütéssel elbeszéli, „Pénteken délelőtt – mint már hírül adtuk – a Trofaiaichban nyaraló magyarok társasága KONOK TAMÁS autójával Máriazellbe indult kirándulásra. Az autót KONOK TAMÁS, a budapesti 2. honvédgyalogezred századosa vezette. A kocsiban ültek még a százados felesége, három gyermekük, a százados sógornője, dr. HORVÁTH BARNA szegedi egyetemi tanár felesége és MIKUS-CSÁK ISTVÁN, a budapesti Deák-téri evangélikus egyház karnagya. A szerencsétlenség Palfau község közelében történt, ahol az országút meredeken esik lefelé. Az autó fékje a nagy iramban elromlott és a koci egy híd karfájának rohant, azt átütötte, majd húsz méter mélységbe zuhant. Csodálatosképpen az autóban ülő gyermekeknek könnyebb zúzdásokon kívül más bajuk nem történt, könnyebb a sérülése dr. HORVÁTH BARNÁNÉnak és MIKUS-CSÁK ISTVÁNNak is, de súlyosan sérült meg KONOK százados és a felesége. A szerencsétlenség híre Trofaiaichból a magyar kolónia dr. BÓDY LÁSZLÓ székesfővárosi tanácsnok és dr. FRANK KÁROLY, a Nemzeti Bank főfelügyelője vezetésével indult a szerencsétlenül járt magyarok segítségére, akik közül KONOK századost a szombathelyi helyőrségi kórházba szállítják.”

¹⁵ *Budapesti Hírlap* 58 (1938. június 5.) 126., 16. o. & *Pesti Hírlap* 60 (1938. július 5.) 126, 14. o. & *Ujság* 14 (1938. június 5.) 126, 18. o.

¹⁶ Az *AKADÉMIAI ALMANACH* 1928: Állandó bizottságok listája szerint Budapest, I., Toldy Ferenc-u. 20. ill. az *AKADÉMIAI ALMANACH* 1930: Állandó bizottságok szerint Szeged, Boldogasszony sugár-út 4.

¹⁷ Közhírré tétellel rögzíti a sajtó, miszerint előbb „Tusnádi-utca 36, eladó ADY GYÖZÖNÉ. Vevő HORVÁTH BARNA dr. és neje. 301 öl, 8128 pengő, telek.” *Ujság* 11 (1935. május 12.) 108, 41. o., majd „ADY GYÖZÖNÉRŐL dr. HORVÁTH BARNA és neje (L., Istenhegyi-út), 9827/2. hrsz., 8428 P-ért.” *Fővárosi Közlöny* 46 (1935. május 24.) 28, 950. o. & *Pesti Napló* 86 (1935. május 26.) 120, 46. o. Az eladóról Budapest Főváros Levéltára VII. 158. a. FODOR ANTAL közjegyző iratai közt 0005–0006. szám alatt őrzi az adatot, hogy mint szül. CSIZEK ILONA először jegyzőkönyvet igényelt házastársi elhagyás tanúsításáról, majd kevéssel ezután meghatalmazáson aláírás hitelesítéséről; lásd <<https://archives.hungaricana.hu/hu/lear/search/results/?list=eyJxdWVyeSI6IC-JEQj0oXCJLT1pKRUDZWk9JXCJlPn0&page=3081>>.

Ironikus, hogy ez „a Budapesten élő és jó állásban lévő állami tisztviselő, akire minden bizonnyal 1919 után fényes karrier várt”,¹⁸ méltóságában, a magyar államkincstár hivatalos képviselőjeként olyan ügybe s abban olyan pozícióba keveredett, amelyik érdekességével és egyben szélsőségeségével akkoriban érthetően hirtelen bulvárhírré változott, alkalmasan arra, hogy képviselőjét – függetlenül attól, vajon az általa előadott racionális konstrukció igazodott-e és mennyire egyébkénti személyes ízléséhez is – ellentétes, netalán indulatos vélekedéseknek tegye ki. Magam hajlok annak feltételezésére, hogy talán ilyesmik előfordulhatása, vagyis az igazságszolgáltatásban mégis szükségképpen egyszersmind érdekvédő funkciójú praxis lehetséges meredélyei is ösztönözhatték HORVÁTH BARNÁT arra, hogy végső boldogulását s abban önmaga megvalósítását olyan pályán keresse, ahol gondolkodásának sarokköveit már autonóm módon maga jelölheti ki.

---

¹⁸ LICHTENSTEIN József: ‘Egy habilitáció története – Horváth Barna pályakezdése’ *Szeged* 1990/10–11. 57–58. o., idézet 58. o.

IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS

§ Bársony tanár végrendelete felfedeztetéssel. Többiben volt már szó az elhunyt Bársony János orvosnarr famékos végrendeletéről. A tanár egyetlen lányára, Evára hagyományozta jelentékeny vagyonát azzal a kikötéssel, hogy csupán olyan férfinak megy férjhez, akitől beígazolható, hogy ereiben zsidó vér nem csörgedez, akinek soksziglen való felmenői között nem volt sem férfit, sem nőgon zsidó. Bársony Eva ezt a kikötést teljesíthetetlennek látta, mert a vérben az, vajjon nem e zsidó keveredés, semmiképen ki nem mutatható. A végrendelet őt tehát lehetetlen helyzetbe hozta, nem is szólv arról, hogy önmagára valamit tartó férfi az ilyen kikötésnek magát alá sem vetné. Mitán pedig a végrendelet lehetetlenné teszi az ő férjhezmenetelét, egyben pedig kockáztatja az ő örökségét is, mert az esetlegásra szállhat, ügyvédje Gregus dr. úján megáldadta a végrendeletet, Marcellus dr. bíró ma tárgyalta az ügyet a törvényszéken. Egy új alperes is jelentkezett a bíróság előtt Mész Ferenc huszárczredes személyében. Horváth Barna közalapítványi ügyész az alperes Pázmány-egyletmet képviselte a tárgyaláson. Az alperes rokonság képviselőiben Parczauer Rezső dr. azt fejtette, hogy Bársony kikötése jogosa. Aristokrata apák is kikötötték már azt, hogy gyermekeik, akik a vagyon örökösei, polgári családból ne házassághoznak. Vallásos zsidók pártja kiátkozták gyermekeiket, ha keresztényekkel kének házasságot. Bársony tanár nem akarta leányát lehetetlen feltétel alá állítani. Van elég keresztény és magyar, aki az Árpád-házig visszavezetheti őseit. Vannak bőven magyarok, kik a jársági kunsági letelepítéskor jöttek magyar földre és zsidókkal soha nem keveredtek. Gregus Andor dr. ezzel szemben Bársony Eva nevében egy terjedelmes előkészített iratban mutatta ki, hogy a Méhely-féle fajelmélet és biológiai probléma abszurd valami. Az örökhatály intranszigenz fanatizmussal küzdött a zsidók ellen, a zsidók gazdasági, politikai hatáma ellen. Az ilyen fanatizmus még fiatal embert is elfogathat, egy idő után tehát, mennyire inkább egy aggasztó. Az apa szívetet talán egyetlen gyermekét lehetetlen szívetébe hozza. Milyen szakközel volna az kimutatható és biztosan megállapítható, hogy a férjjelölt felmenő ágában nincsen-e zsidókeveredés? Az állami anyakönyvből ez csak 1896 óta állapítható meg, de hát akkor vajjon miből állapítható meg ez? Azokról, akik testi vagy lelki sajátságuknál fogva zsidó típust mutatnak, azokban a zsidó vér kétségtelen. De elképzelhető az is, hogy magukat csupán keresztényeknek valló, keresztény elveket hirdető emberek ereiben is zsidó vér csörgedez. A lipótvárosi római katolikus Bazilika gondnoka zsidó eredetű. Származásért senki felhívására nem vonható. Bethmann-Hollweg gróf német birodalmi kancellár, a porosz junker egyik őrangja zsidó volt, a spanyol eredetű Linares Miksa gróf spanyol zsidó eredetű. Nemes Albert gróf dédapja Wodjács volt. Tehát nincs mód arra, hogy a leány az apa feltételét teljesítse. Egy Árpád-házi férfi pedig bizonyára kikérné magának azt, hogy magát vértagsádnak adóvassa. Inkább visszalépne, mintsem ilyen megalázó feltételt elfogadjon, amely az ideális érzelmek elhomályosítására is vezetne. A kunságiaknál is csak a hét nemes őst kell kimutatni, az nem akadály, ha valamelyik felmenő zsidó származású, ha nemes volt a rangja. A legiszteletreméltóbb családok sarjai nem tudják kimutatni, hogy ki volt a dédapja? — Az apám — mondja Eva lánya — engem nagyon szeretett, még életében átadta nekem a vagyonát: ő gyűlölte a zsidóságot, a gyűlölet pedig elhomályosítja a tisztánlátást. Egyébként egy héttel halála előtt kijelentette, hogy végrendeletét meg akarja semmisíteni, a tanár egyik szerzetesét. Semmelweis dr. a jelenli be tanuként.

A bíró a további előkészítő iratokat beszerzi és az iratokhoz csatolja a november 9-ére kitűzött folytatásos tárgyaláson.

§ Frohreich lettjélt fogta el. Korsók Gyula törvényeski jegyzőkönyvezetét a törvényeski előírás hónappal előzött négyévi fogházra ítélte, mert az elmúlt letétosulárból a Frohreich-Ernő

Erőteljes jelzések érezhetők arra, hogy HORVÁTH BARNA nemcsak hivatásszerűen s egyben úttörő módon kezdett el foglalkozni a közvéleménnyel, de érzéke is volt ahhoz, hogy maga, személyisége, gondolkodása és szellemi teljesítménye köré rokonszenvező s mindezeket tisztelettel övező közvélekedést állítson. Merthogy van példánk arra, miként önmenedzselte korai nemzetközi sikereit,¹⁹ amint bibliográfiájából egyértelműen kiolvashatóan a változó közönségek előtti igencsak gyakori előadásait is újságírókkal rendszeresen követtette s a publicizálási lehetőségeket kihasználta.

Az utolsó ilyen sajtóbeli hírünk mégis tragikus, amennyiben a történelem alakulásából adódik tény. Ez pedig új, erdélyi (kolozsvári) egyetemi működési helyén a második világ-égés végefelé bekövetkező román fegyveres beözönlés, majd szovjet katonai megszállás, amiknek a közismerten oly sűrű kártételében látszólag bár elhanyagolható, mégis a sors útját jelölő híradás arról, hogy legnagyobb szabású magyar nyelvű műve példányainak a zöme – persze csak mint egyszerű háborús mellékesemény – megsemmisül.²⁰

*

Ez a fenti néhány merő adat még összetettebb képet sugall a személyiségről. Érdekes összevetésben számomra mindenekelőtt azt, hogy a folytonos szolgálati helyváltoztatásra kényszerült államvasúti tisztviselő-gyermek SOMLÓ BÓDOG vagy a hitért s egy kisebbségi népesség vezetőjeként közössége megbecsüléséért küzdő falusi lelkész-gyermek MOÓR GYULA családi örökségével szemben HORVÁTH BARNA egy fővárosi, általános tisztelettel övezett felső-középosztálybeli réteg polgáraként nőtt fel s keresett a maga számára kibontakozást. S habár a vallás feltehetően csak MOÓR GYULA esetében volt életmeghatározó, érdekes véletlenként mindhárman az ágostai evangélikus hitvallás formális kereteibe tartoztak.

Nem érezném kizártnak, hogy SOMLÓ és MOÓR küzdelemre készülségével és megszakítatlan késztettségével szemben HORVÁTH esetében származása, gyökerei is bátoríthatták öntudatát, gondolati merészségét, magabizását. Alapvonása, a szellemi sziporkázás ilyesfajta biztonságtudatból is folyvást megerősítést nyerhetett, akárcsak az intellektuális kirándulásokra s megtapasztalásokra történő ösztönzöttség.

Tanulság, legalábbis közvetlen, vélném, mégsem vonható le mindebből. Legfeljebb annyi, hogy nem merő érzélyek, elvont racionalitások vagyunk, hanem emberi mivoltból, tehát adottságokból, késztetésekből, bizalomérzésből vagy annak hiányából, és éppen nem utolsó sorban esendőségekből faragottak, s személyiségünk – személyességünk, de ezáltal

---

¹⁹ *Az Est* 24 (1933. október 25.) 243. 8. o. ad bőséges hírt *Fiatal magyar tudós előadása a párizsi egyetemen* címmel arról, hogy „A legelőkelőbb nemzetközi filozófiai társaság, az Institut International de Philosophie du Droit et de Sociologie Juridique a világ legnevesebb jogászainak bekapcsolásával jogbölcseleti előadás-sorozatot rendez Párizsban. Olasz, francia, német, angol, orosz jogászok kaptak meghívást előadás tartására, magyar részről HORVÁTH BARNÁT, a szegedi egyetem fiatal jogbölcselet-professzorát kérték fel, hogy Párizsban előadást tartson. A párizsi egyetem jogi karán, a Salle des Actes-ben dr. HORVÁTH BARNA már meg is tartotta első előadását a jog forrásairól. HORVÁTH Svájcba is meghívást kapott előadás tartására.”

²⁰ A közelmúltban tárja fel Kiss András: ‘Jakó Zsigmond (1916-2008)’ *Korunk* III. folyam 22 (2011) 5: »(Erdélyi) magyar történetírók«, 92. o., hogy „a bekövetkezett kultúrapusztító korszakban jelentős magyar, román és német munkák tömegével együtt [...] a papírzúda lett az osztályrésze [...] BÓNIS GYÖRGY középkori hűbériséggel és rendiséggel foglalkozó kötetének – vagy a Bolyai Tudományegyetem akkori döntéshozóinak elévülhetetlen szűgyenére – HORVÁTH BARNA ugyancsak 1944-ben megjelent és az egyetemen tárolt *Angol jogelmélet* című kiváló művének is. Az 1944. október 11-én Kolozsvárra bevonuló szovjet hadsereg egy új korszak »beköszöntője« volt.”

részben sorsunk vagy sorsra rendeltettségünk is – ezek utolérhetetlen egyediségéből adódik. Ez maga az *anthropos*, ami teljességében ugyanakkor – hiszen önmaga számára is örök talány marad – aligha tárulkozik fel külvilági kortárs vagy utókorbéli szemlélő előtt.